

Despre cum e cu putință să interpretezi, clasificând

Gheorghe VLASIE
Lector drd., Fac. de Filosofie
Universitatea "Al. I. Cuza" Iași

Propunându-și să dea seama de raportul dintre logică și limbaj, autorul lucrării în discuție¹ ne surprinde dintru început, facând două opțiuni îndrăznețe. Prima este aceea de a da seama de situația raportului dintre logică și limbaj în cadrul spațiului francez, alegere despre care bănuim că are o dublă întemeiere: una subiectivă, ținând de afinitatea nedisimulată a autorului față de acest spațiu cultural și una obiectivă, urmare imposibilității cuprinderii de către o singură persoană a întregului spectru de opinii cu privire la problematica în atenție. A doua opțiune este încă și mai curajoasă, chiar riscantă, o alegere care, după cum vom vedea, va da măsura valorii, a originalității demersului întreprins de autor: realizarea unei sistematizări proprii a contribuțiilor din spațiul francez privitoare la relația dintre logică și limbaj.

Evoluând degajat în spațiul logicii și al logicienilor, Dan Stoica se "trădează" a fi, totuși, filolog de formație, atunci când stabilește, pe bune temeiuri, că problematica și, prin urmare, chestiunea demnă de cercetat îndeaproape, este situația cognitivă a termenului limbaj, spre deosebire de cea a corelatului său din acest context - logica - cu privire la care susține că "desigur, nu se pune problema vreunei dificultăți terminologice legate de logică" (p.7), afirmație care, dacă ar fi întrutotul adevărată, pe unii logicieni i-ar încânta, iar pe alții i-ar speria, aneantizându-le obiectul de studiu.

Cu privire la înțelesul termenului limbaj, o definiție precum cea a lui Cook ("Un limbaj/o limbă este un sistem de simboluri vocale arbitrare și de semnale gramaticale cu ajutorul cărora membrii unei comunități lingvistice comunică, interacționează și-și transmit cultura" - p.9) este respinsă ca nesatisfacătoare, autorul propunând, pe urmele lui E. Coșeriu, lărgirea orizontului, astfel încât limbajul este găsit ca fiind nu doar "forma unui conținut cognitiv constituit prin intermediul unor operații logice" (p.28), dar totodată și un "obiect cu funcție socială" (p.28) ori un fenomen cognitiv care "poate fi interpretat sub aspect psihologic" (p.28). Procedând astfel, autorul ajunge la concluzia că diversele puncte de vedere privitoare la esența limbajului au un element comun: "considerarea limbajului ca făuritor/purtător de sens într-un proces de comunicare" (p.29). Acest răspuns la întrebarea privitoare la esența limbajului devine astfel sursa altei interogații, cea privitoare la sens, care este considerat "punctul cheie al relației logică-limbaj" (p.29). Este sensul "un obiect asociat unor structuri lingvistice ? Ori [...] un fenomen care apare în cazul oricărei utilizări încununată de succes a limbajului ?!" (p.30) Nedând curs, în acest stadiu, dublei provocări – de a răspunde la aceste întrebări și de a opta pentru una

¹ Dan Stoica, *Logică și limbaj: instanțieri în spațiul cultural francez, Iași, Edit DAN, 2000.*

dintre alternative – D. Stoica se mulțumește să constate că "studiul sensului cade în sarcina semanticii" (p.30), stare de fapt care duce la existența unei relații privilegiate între logică și limbaj, pe de o parte, și semiotică, pe de altă parte.

Conceptul semiotic cheie în analiza limbajului este acela de semn. Situația semnului este, după cum aflăm din volumul în atenție, problematică, fiind dependentă de context: nimic nu este semn în sine, la fel cum despre nimic nu putem spune că nu este și nu poate fi semn. Nimic nu este semn în sine, dar orice poate deveni semn, în măsura în care este interpretat de un interpret ca stând pentru ceva diferit de el însuși (Morris). Conceptul de semn este utilizat pentru a ne putea referi la fenomenul complex care este semnificarea, cu privire la care suntem preveniți că se realizează în actul de comunicare și că nu poate fi decât semnificare a ceva (p.30), proces complex care este denumit semioză. Elementele definitorii pentru semioză sunt prezența intenției de a semnifica și utilizarea a ceva care funcționează ca semn.

Capitolul care urmează, al treilea, este, în opinia mea, capitolul cheie al lucrării, în care, plecând de la două distincții fundamentale (analiza logică – analiza semiotică și nivel frastic – nivel transfrastic) autorul ajunge să furnizeze o matrice totodată selectiv clasificatorie și interpretativă, plecând de la care, în cele patru capitole care urmează, sunt ordonate cercetările cu privire la raportul dintre logică și limbaj din spațiul francez.

O polarizare extremă a contribuțiilor diverșilor autori plecând de la axa analiza logică – analiza semiotică nu poate fi acceptabilă, întrucât nu poate fi realizată o separație netă, drastică între cele două metode. Ambele metode se constituie ca demersuri metateoretice, care împart același limbaj obiect – fie demersuri cognitive de ordinul spontaneității, precum argumentările curente, fie demersuri cognitive de ordinul științificității (p.36). De aceea discriminarea se face după tonalitatea dominantă a demersului analitic.

Despre analiza logică autorul consideră că este o analiză a întemeierii de gând, pe când analiză semiotică se face din perspectiva instrumentarului cu care se vehiculează gândul, vizând determinarea și propunerea unor reguli ale semnului și ale operațiilor cu semne, care nu au nici o legătură cu corectitudinea și adevărul gândului (p.39). Astfel, spunem că semnul este instituit, iar gândul întemeiat. O altă deosebire importantă între cele două perspective de analiză este aceea că, dacă demersul logic este indiferent la tot ceea ce depășește întemeierea gândului (subiectul, obiectul, contextul), cercetarea semiotică le valorizează pe acestea în mod deosebit.

Distincția frastic-transfrastic este proprie științelor literalității, mai precis tuturor disciplinelor care au în prim plan noțiunea de text. Funcționarea distincției în discuție are două temeuri: unul epistemic și altul istoric. Temeiul epistemic se originează în afirmația, devenită cu timpul un adevărat slogan, că analiza precede sinteza. Astfel, analiza textului literar s-a realizat "descompunându-l" în elementele sale componente (nivelul frastic), iar sinteza "dezvăluindu-i" funcționarea ca întreg (p.46). La rândul său, temeul istoric ține de evoluția cunoașterii în și asupra domeniului dat.

Criteriul cel mai important al distincției frastic-transfrastic identificat de Dan Stoica ține de amplitudinea secvenței discursive. Acest mod de punere a problemei dă naștere, el însuși, unei dificultăți privitoare la limita/granița dintre frastic și transfrastic, căreia i se dă o rezolvare clară: suntem în fața unui text frastic atunci când nivelul de analiză este cel al propoziției și când sensul propoziției date acoperă, prin el însuși, intenționalitatea relației comunicative și suntem în fața unui text transfrastic atunci când nivelul de analiză (sau de construcție) este cel al combinațiilor de propoziții și când sensurile diferite asigură transpunerea în fapt a intenționalității comunicative (p.50).

RECENZII

Capitolul se încheie încrezător dar prudent, prin propunerea unei matrici clasificatorii și, de ce nu ?, interpretative a contribuțiilor din spațiul francez care au în prim plan relația dintre logică și limbaj, schema de clasificare care rezultă firesc, din combinarea celor două criterii. De asemeni, pentru fiecare din cele patru categorii obținute astfel, se dau exemple dintre cele mai respectabile, acestora fiindu-le dedicate următoarele capitole ale lucrării.

În ceea ce mă privește, cred ca mi-am atins deja scopul și, prin urmare, voi proceda mai "neortodox", oprindu-mă aici. Uneori, a vorbi despre o lucrare este mai bine sa se constituie într-o provocare decât într-o simplă prezentare... Cât privește lucrarea de față, cititorul avizat este invitat să afle el însuși cum reușește autorul să evite cele două "trădări", cele două "ispite" ale unilateralității care îi stau în față: pe de o parte aceea de a trunchia ori de a perverti opiniile unora dintre cei ale căror contribuții sunt analizate, pentru a le face să intre în tiparul interpretativ pre-fixat și, pe de alta parte, aceea de a-și invalida demersul nefructificându-l îndeajuns, din dorința deplinei fidelități față de textul analizat. Și, totuși, calea de mijloc ... Autorul a gasit-o, încercați și dumneavoastra!...

